משנה

1 משנתינו דנה באיזה אופנים יש להרוג אדם כדי למנוע ממנו
2 לחטוא: **וְאִלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן** מן החטא **בְּנַפְשָׁן** – אף על ידי
3 הריגתם, **הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר** לאנסו במשכב
4 זכור, **וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה** לאנסה, וכן ברודף אחר כל העריות
5 שעונשן כרת או מיתת בית דין. **אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה** לרבעה
6 **וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת** – הרוצה לחלל שבת, **וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**
7 – הרוצה לעבוד עבודה זרה, וכל שכן בשאר העבירות, **אֵין מַצִּילִין**
8 **אוֹתָן** מעשיית העבירה **בְּנַפְשָׁן**.

גמרא

9 **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **מְנַיִן לְרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, שֶׁנִּיתָּן לְהַצִּילוֹ**
10 **מִן הָעבירה, בְּנַפְשׁוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יט טז) **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'**
11 – אל תעמוד ותמנע מלהציל בראותך את חבירך עומד למות, ויש
12 בידך להצילו.
13 מקשה הגמרא: **וְהָא לְחָכִי הוּא דַּאֲתָא** – וכי פסוק זה נכתב
14 **להשמיענו דרשה זו, והלא, דְּאִי** – פסוק זה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך הוא
15 **לְכִדְתַנְיָא, מְנַיִן לְרוֹאֶה אֶת חֲבֵירוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ,**
16 **אוֹ לְסַטִּין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּיב לְהַצִּילוֹ** מהם, **תַּלְמוּד לוֹמַר**
17 **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'**. ומאחר ופסוק זה נדרש לחייב בהצלה
18 שאין בה הריגת אדם מישראל, אי אפשר ללמוד ממנו את חובת
19 ההצלה על ידי הריגת אדם מישראל.
20 אומרת הגמרא: **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן לא ניתן ללמוד מפסוק זה,
21 **וְאֶלָּא** הדין **שֶׁנִּיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ מִנַּיִן.** משיבה הגמרא: **אַתְיָא** – דין
22 זה נלמד **בְּקַל וָחוֹמֶר מִנַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, מָה נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, שֶׁלֹּא**
23 **בָּא** הרודף **אֶלָּא לְפוֹגְמָהּ** בבתוליה, ולביישה ולזלזלה, אך לא
24 ליטול את נפשה, **אָמְרָה תּוֹרָה, שֶׁנִּיתָּן לְהַצִּילָהּ** מן הרודף **בְּנַפְשׁוֹ,**
25 **רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שחייב הרואה להצילו
26 בנפשו. מקשה הגמרא על לימוד זה: **וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין** – הלא
27 הכלל הוא שלא ניתן ללמוד מקל וחומר להטיל עונש על אדם.
28 מביאה הגמרא לימוד אחר: **דְּבֵי רַבִּי תָּנָא** – בבית מדרשו של רבי
29 שנו, **הֵקֵישָׁא הוּא** – יש ללמוד דין זה בהיקש, שנאמר בפרשת אונס
30 נערה מאורסה (דברים כב כו), **'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעֲרָה**
31 **חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה'**
32 וגו', ולכאורה קשה **וְכִי מָה לְמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מַעֲתָּה** – לשם מה הביא
33 הפסוק כאן את הדוגמא מרוצח ונרצח, וכי מן הנרצח הננו צריכים
34 ללמוד שהנערה המאורסה אינה אשמה, והרי כבר כתב הפסוק
35 לגבי הנערה עצמה **'ולנערה לא תעשה דבר'**, אלא **חַיֵּי זֶה בָּא**
36 **לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד** – שכתבתו התורה שם על מנת ללמוד מנערה
37 לרוצח, וכך הוא הלימוד **מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, מָה נַּעֲרָה**
38 **הַמְאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילָהּ מִיד הרודף בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ נִיתָּן לְהַצִּילוֹ**
39 **בְּנַפְשׁוֹ.**
40 מבררת הגמרא: **וְנַעֲרָה מְאוֹרָסָה נוּפְקָה מִנָּלָן** שניתן להצילה בנפש
41 הרודף. משיבה הגמרא: **כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – כפי ששנו בבית
42 מדרשו של רבי ישמעאל, **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר לגבי
43 נערה מאורסה (דברים כב כז) **'צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאוֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ**
44 **לָהּ'**, ומדויק מכך, **הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ** – אבל אם יש אדם היכול
45 להושיעה מיד האונס, צריך הוא להצילה **בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ**
46 – ואף בהריגת הרודף.
47 **נוּפְקָא** – נשוב לדברי הברייתא שהובאה לעיל, **מְנַיִן לְרוֹאֶה אֶת**
48 **חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ לְסַטִּין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא**
49 **חַיָּיב לְהַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יט טז) **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'**.
50 מקשה הגמרא: **וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא** והרי **מֵהָתָם נָפְקָא** – מפסוק אחר
51 יש ללמדו, ובדרשת הברייתא, **אֲבָרַת גּוּפוֹ מְנַיִן** – מהיכן יש
52 ללמוד שכשם שחובה להשיב אבידה, כך יש חובה להשיב לאדם
53 את גופו, וכגון במקרה שהוא בסכנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בפרשת אבידה
54 (דברים כב ב), **'וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ'** – עליך להשיב את גופו לעצמו. מתרצת
55 הגמרא: **אִי מֵהָתָם** – אילו היינו לומדים רק מהפסוק 'והשבותו לו',
56 **הָוֶה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי בְּנַפְשֵׁיהּ** – הייתי אומר שמחויב להציל
57 בעצמו, **אֲבָל מִיטְרָח וּמֵינָר אֲגוּרֵי אֵימָא לָא** – אבל לטרוח ולשכור
58 פועלים לצורך ההצלה אינו מחויב, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן נכתב
59 הפסוק 'לא תעמוד על דם רעך', להשמיענו שחייבים להציל גם
60 כשהדבר כרוך בטרחת שכירת פועלים.
61 מביאה הגמרא ברייתא, המבררת מה הם דיני ההצלה בעריות:
62 **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **אֶחָד הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר**
63 לאנסו במשכב זכור, **וְאַחַר נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה** לאונסה, **וְאַחַר חַיָּבֵי**
64 **מִיתוֹת בֵּית דִּין** – עריות שעונשם במיתת בית דין, **וְאַחַר חַיָּבֵי**
65 **כָּרֵיתוֹת** – עריות שעונשם בכרת, **מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ** של הרודף.
66 אבל הרודף אחר עריות האסורות עליו רק בלאו, כגון **אַלְמָנָה**
67 **לְכֹהֵן גָּדוֹל** – כהן גדול הרודף אחר אלמנה לאונסה, וכן **גְּרוּשָׁה**
68 **וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ.** וכן אם כבר **נֶעֱבְרָה**
69 **בָּהּ** – בנרדפת זו, **עֲבִירָה** של עריות, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ.** וכן
70 אם **יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ** באופן אחר בלא להרוג את הרודף, **אֵין מַצִּילִין**
71 **אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ,** שאין להרוג את הרודף אלא כשאין דרך אחרת
72 להציל את הנרדפת. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק על רבנן, **וְאוֹמֵר, שֶׁאַף**
73 **הָאוֹמֶרֶת** לרוצים להצילה **הַנִּיחוּ לוֹ** ואל תנסו להצילני, ואומרת כן
74 כדי **שֶׁלֹּא יַהֲרְגֶנָּה** בטרם ישיגוהו, אין מצילים אותה בנפשו.
75 מבררת הגמרא את מקורות הדינים שנאמרו בברייתא: **מָנָא הָנֵי**
76 **מִילֵּי** – מהיכן למדנו דינים אלו. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (דברים
77 כב כו) **'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר, אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת'**, ומאחר
78 שנאמר כבר 'ולנערה לא תעשה דבר', מדוע נאמר שוב 'אין
79 לנערה חטא מות', ומהיתור דורשת הגמרא, **'נַעַר'** – כפי הכתיב
80 שבתורה, שמלת 'נערה' כתובה ללא ה"א בסופה, **זֶה זָכוּר** – זהו
81 הרודף אחר זכר לאנסו במשכב זכור, **'נַעֲרָה'** – כפי הקרי, שהננו
82 קוראים מילה זו בניקוד של נערה, **זוֹ נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה** הנרדפת על
83 ידי האונס, **'חֵטְא'** הכתוב בהמשך הפסוק, **אֵלּוּ חַיָּבֵי כָּרֵיתוֹת**
84 שבערכיות, **'מָוֶת'** הכתוב בהמשך הפסוק, **אֵלּוּ חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין**
85 שבערכיות, ועל כל אלו נאמר 'ואין מושיע לה' וכפי שדרש לעיל
86 תנא דבי רבי ישמעאל, שמשמע שיש להושיע בכל אופן שהוא
87 ואפילו בנפש הרודף.
88 שואלת הגמרא: **כָּל הָנֵי לְמָה לִי** – לשם מה הוצרך הפסוק לכתוב
89 ריבוי נפרד לכל אחד מאלו. משיבה הגמרא: **צְרִיכִי** – כל הריבויים
90 נצרכים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'נַעַר'** הייתי אומר שדין זה הוא רק
91 בזכור, **מִשּׁוּם דְּלָאו אוֹרְחַיְיהּ** – שאין דרך זכר להבעל, ובזיון גדול
92 הוא לו, לכן התירה התורה להצילו בנפש הרודף, **אֲבָל נַעֲרָה**
93 **דְּאוֹרְחָהּ** – שדרך אשה להבעל, **אֵימָא לָא** – הייתי אומר שאין
94 היתר להצילה בנפשו. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא נַעֲרָה** הייתי אומר שניתן
95 להצילה בנפשו **מִשּׁוּם דְּקָא פָּגֵים לָהּ** – שפוגמה בבתוליה ומגנה
96 אותה על בעלה, **אֲבָל נַעַר** הנרדף לצורך משכב זכור **דְּלָא קָא פָּגֵים**
97 **לֵיהּ** – שאין אצלו פגם זה, **אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָנֵי** – ואילו
98 היתה התורה מרבה זכור ונערה המאורסה בלבד,

צריכה היא להתחזק בביטחון בהשם יתברך אשר כל איש ישראל, גבר או אשה, צעיר או זקן, הנה בכל מקום שרק יימצא אינו בודד.
ממכתב ז' תשרי תשי"ד

הייתי אומר שדווקא בהם התירה התורה להציל בנפש, מִשּׁוּם דְּהַאי – זכר, לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא – אין דרכו בבעילה, וְהָא – נערה המאורסה, קָא פָּגֵים לָהּ – פוגמה בבעילתו, אֲבָל שְׁאָר עֲרָיוֹת, דְּאוֹרְחַיְיהוּ – שדרכן בבעילה ועומדות לכך, וְלֹא נְפִישׁ פְּגִימַיְיהוּ – ואין פגמן גדול כנערה המאורסה שחביבה על ארוסה ועתה מתגנה בכך, אֵימָא לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'חַטָּא' ללמד על כל העריות. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'חַטָּא' ולא כתב 'מות', הֲוָה אֲמִינָא – הייתי אומר שאֲפִילּוּ בערירות שהן מֵחַיְיבֵי לָאוִין, כגון אלמנה לכהן גדול, ניתן להציל בנפש, כְּתַב רַחֲמָנָא 'מָוֶת', ללמד שהחיתר הוא דווקא ב'חטא' שיש בו שום מיתה ולא בחייבי לאוין. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'מָוֶת' ולא כתב 'חטא', הֲוָה אֲמִינָא חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין אִין, חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'חַטָּא', ללמד גם על חייבי כריתות.

שואלת הגמרא: וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא – שתכתוב התורה רק 'חַטָּא מָוֶת' וְלֹא בָּעֵי 'נַעַר' וְ'נַעֲרָה', כיון שמ'חטא מות' יש ללמוד לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין, ובכללם נערה המאורסה וזכר. אומרת הגמרא: אִין הָכִי נַמִּי – אכן מ'חטא מות' לומדים הכל, וְאֶלָּא אם כן, מה נדרוש ממילת 'נַעַר' ומקריאתה 'נַעֲרָה', חַד לְמַעוּטֵי עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים – ייתור אחד נכתב כדי למעט שאין להציל בנפש את הרוצה לעבוד עבודה זרה, וְחַד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה – וייתור אחד בא למעט את הרודף אחר בהמה לרבעה, וְכן את הרוצה לחלל שַׁבָּת שלא ניתן להצילם בנפשם.

ממשיכה הגמרא ושואלת: וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, דְּאָמַר (לקמן עד.) עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אם כן לָמָּה לִי שני מיעוטים. משיבה הגמרא: חַד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, וְחַד לְמַעוּטֵי שַׁבָּת, שֶׁכָּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, תֵּיתֵי שַׁבָּת מִ'חִילּוּל' 'חִילּוּל' מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים – שיש ללמוד את דין המחלל שבת בגזירה שוה מעובד עבודה זרה ממילת 'חילול' הכתובה בשניהם, שכשם שיש להרוג את ההולך לעבוד עבודת כוכבים לדעת רבי שמעון בר יוחאי, כך יש להרוג את ההולך לחלל את השבת, לכן משמיעה לנו התורה [במיעוט] שאין להצילו מחילול שבת בנפשו.

שואלת עוד הגמרא: וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר (לקמן עד.) שגם הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, ומקורו לדין זה, הוא משום דְּאָתְיָא שַׁבָּת – שנלמדת שבת מִ'חִילּוּל' 'חִילּוּל' מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר את ייתור הפסוקים. משיבה הגמרא: חַד מֵיעוּטֵי לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, וְאִידָךְ, אַיידֵי דְּכָתַב רַחֲמָנָא נַעַר כָּתַב נַמִּי נַעֲרָה – אגב שכתבה התורה 'נער' למעט בהמה, הוצרכה גם למסורת שקוראים את זה 'נערה', משום שהפרשה עוסקת בנערה, ולעולם ממעטים רק דבר אחד.

שנינו בברייתא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הָאוֹמֶרֶת הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַהֲרְגֻנָּה, אין מצילים אותה בנפשו. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – באיזה מקרה נחלקו רבנן ורבי יהודה, ומהי סברת מחלוקתם. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, מחלוקתם היא בְּאופן שהנערה מַקְפֶּדֶת עַל פִּגְימָהּ ואינה מוּנה עמו מרצונה, וּבכל זאת מַנִּיחָתוֹ לעשות רצונו, כדי שֶׁלֹּא יַהֲרְגֶנָּה, אם יראה שלא מניחים לו לעשות רצונו. וסברת מחלוקתם היא, שֶׁרַבָּנָן סָבְרִי, אַפִּגְימָהּ קָפֵיד רַחֲמָנָא – הטעם שהותר להרוג את הרודף הוא מחמת פגם הנערה, וַהֲרֵי גם זו מַקְפֶּדֶת עַל פִּגְימָהּ, ויש להצילה בנפשו, וְרַבִּי יְהוּדָה סובר, הַאי דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא קַטְלֵיהּ – מה שאמרה התורה להורגו הוא מִשּׁוּם דְּמִסְרָה נַפְשָׁהּ לְקַטְלָא – שחששה התורה שהנערה תעמוד על נפשה שלא יבעלנה, ותמסור עצמה למות על כך, והתירה להקדים ולהרגו על מנת שלא יהרגנה, וְהָא – ונערה זו, הרי לֹא מְסְרָה נַפְשָׁהּ לְקַטְלָא, וכיון שאומרת שאין בכוונתה למסור את נפשה, לפיכך אין היתר להצילה בנפשו.

רב פפא מקשה על שיטת רבנן: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבֵּי, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, נַמִּי קָא פָּגֵים לָהּ – גם נפגמת, שנעשית חללה בביאתו, ולא הותר להצילה בנפשו. אָמַר לֵיהּ – השיב לו אביי, אַפִּגְימָהּ רַבָּה קָפֵיד רַחֲמָנָא – על פגם גדול, כגון עריות החמורות שחיובם בכרת, וחרפתם מרובה שולדה ממזר ונעשית זונה, הקפידה התורה עד כדי התרת דם הרודף, אַפִּגְימָהּ זוּטָא, לֹא קָפֵיד רַחֲמָנָא – אבל על פגם קטן, שאינה נעשית זונה אלא רק חללה לא הקפידה התורה, ולא התירה להרוג על כך את הרודף.

דרשה הגמרא לעיל (ע"א), 'חַטָּא' אֵלּוּ חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת, שמצילין אותן בנפשם. וּרְמִינְהוּ – וקשה על דין זה ממה ששנינו בכתובות (כט.), 'וְאֵלּוּ נַעֲרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס, הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ', ולכאורה הלא אחותו היא בחיוב כרת, ואם הותר להרוג את הרודף אחר חייבי כריתות, אם כן נמצא שבשעת רדיפתו לאונסה הוא מחויב מיתה, והדין הוא שלא מחייבים אדם במיתה ובתשלומים, ומדוע יש חיוב קנס באונס את אחותו.

מתרצת הגמרא: אַמְרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא – אמרו חכמי הישיבה בפני רב חסדא, מַשְׁעַת הַעֲרָאָה [־תחילת הביאה] דְּפָגְמָהּ – שאז היא נפגמת אִיפְּסַר לֵיהּ מִקְטָלָא – נפטר מחיוב המיתה, כלומר ששוב אין רשות להורגו, כמו ששנינו בברייתא לעיל (ע"א) שאחר שנעבדה בה עבירה אסור להורגו, ואילו מָמוֹנָא לֹא מְשַׁלֵּם עַד גְּמַר בִּיאָה – חיוב הקנס אינו חל עד גמר הביאה, כשמשיר בתוליה, ואם כן נמצא שאין זה נחשב ששני החיובים באים עליו כאחד, ובאופן זה לא חל הכלל של 'קים ליה בדרבה מיניה'.

ממשיכה הגמרא להתקשות: הָנִיחָא – תירוץ זה מובן לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׁיקָה – נשיקת האבר, שלכן מיד בתחילת הביאה נחשב שבא עליה ופגמה ויותר אין עליו חיוב מיתה, ואילו חיוב הקנס לא חל עד שעת הכנסת העטרה שאז משיר בתוליה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה, וקודם לכן עדיין לא נחשב שבא עליה ועדיין יש דין להורגו כדי שלא ימשיך, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד ניישב את הדין המבואר כאן שחייבי כריתות מותר להצילם בנפשם, עם המשנה בכתובות, הלא נמצא שמשיר בתוליה בשעה שמחויב מיתה, ויש לומר בו 'קים ליה בדרבה מינה' ולפוטרו מקנס.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, במשנה בכתובות מדובר כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ קודם לכן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, ובכך נפגמה, ומעתה אין היתר להצילה בנפש הרודף, וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, ועל ביאה זו מתחייב קנס לפי שעדיין היא בתולה.

תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, במשנה בכתובות מדובר בְּמַנִּיחָתוֹ לבועלה, על מנת שֶׁלֹּא יַהֲרְגֶנָּה, והמשנה שם כדעת רַבִּי יְהוּדָה הִיא, הסובר לעיל (ע"א) שבאומרת 'הניחו לו' אין מצילים אותה בנפשו, ולפיכך אין עליו חיוב מיתה ואפשר לחייבו בקנס.

במה שכתב אודות המיחוש, שנופלת תרדמה כו' – אחת העצות לזה הוא, הלימוד במקום שליבו חפץ ושינוי בהלימוד מזמן לזמן, זאת אומרת שלא יהיה הלימוד שעות רצופות בעניין אחד, או בסגנון אחד.

ממכתב ד' תשרי, תשי"ט